

Sınıfta özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi

Vahide Dilşad Korkmaz-Ersan¹ & Mine Sönmez-Kartal²

¹Özel İsmail Kaymak Eğitim Kurumları, ²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin, etkinlikler sırasında gerçekleştirilebilecek uyarlamalar ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen sorulara yanıt alabilmek için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları, Çanakkale il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan ve sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan sekiz öğretmendir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli çocuklara yönelik çeşitli çalışmalar yaptıklarını dile getirdiklerini; ancak uyarlamalar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade ettiklerini göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular alanyazında ulaşılan bulgularla ilişkilendirilmiş; bulgulara dayalı olarak ileri araştırmalara ve uygulamaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, özel gereksinimli küçük çocuklar, sınıf içi uyarlamalar

The opinions of preschool teachers of children with special needs about adaptations

Abstract

The aim of this study is to determine the opinions of preschool teachers of children with special needs about adaptations that can be performed during the activities. In order to get answers to the questions determined for this purpose, a case study was used in qualitative research designs. The participants were eight teachers working in preschool education centers in Çanakkale city center. Teachers have at least one child with special needs in their classrooms. Semi-structured interview technique was used to collect data and the obtained data were analyzed descriptively. As a result of the research, it was stated that preschool teachers carried out various studies for children with special needs in their classes; however, they did not have sufficient information about adaptations. The findings of the research were correlated with the findings of the literature.

Key Words: Preschool education, children with special needs, adaptations

Yazarlara ait bilgiler:

¹ Öğretmen, Özel İsmail Kaymak Eğitim Kurumları, vdilsadkorkmaz@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-3524-8885

² Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mskartal@ogu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-8594-0485

Atf için;

Korkmaz-Ersan, V. D. & Sönmez-Kartal, M. (2020). Sınıfta özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 5 (2), 74-100.

Geliş Tarihi: 21/07/2020.

Kabul Tarihi: 20/09/2020

Yayın Tarihi: Eylül 2020

Giriş

Erken çocukluk dönemi, gelişimin her alanında çocukların temel beceriler kazandığı bir dönemdir ve yaşam boyu öğrenmenin temelinde yer alması sebebiyle çok önemlidir. Bu dönemde gerçekleştirilen okul öncesi eğitim, çocukların gelişim ve öğrenmelerini desteklemekle birlikte uygun davranışlar kazanmalarını sağlamaya da yardımcı olur (Acarlar, 2013; Yücesoy Özkan, 2013). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde, 36 ayını tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için okul öncesi eğitimin zorunlu olduğu, çocukların gelişimi ve özellikleri dikkate alınarak okul öncesi dönemdeki eğitim süresi uzatılabileceği belirtilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Bu zorunlu okul öncesi eğitim sıklıkla kaynaştırma uygulamaları aracılığıyla yürütülmektedir. Kaynaştırma, özel gereksinimli çocukların gerekli destek hizmetler sağlanarak, tam ya da yarı zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamına, genel eğitim sürecine dâhil edilmesini ifade etmektedir ve özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim almaları son yıllarda giderek fazla kabul görmektedir (Akçamete, Kargın, Batu ve Uysal, 2009; Batu ve Kircaali-İftar, 2006; Kargın, 2013; Lewis ve Doorlag, 2006).

Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma ortamlarında eğitim alabilmesi için başta okulların ve sınıfların farklı gereksinimlere cevap verecek nitelikte olması ve öğretmenlerin, çocukların gereksinimlerini tanımlayarak programlama yapması gerekmektedir (Kargın, Güldenoğlu ve Şahin, 2010). Kaynaştırma uygulamalarının amacına ulaşabilmesi için eğitim ortamlarının hazırlanması aşamasında özel gereksinimli çocukların dikkate alınması ve öğrenmelerini kolaylaştıracak, etkinliklere katılımlarını artıracak uyarlamalar gerçekleştirilmesi çok önemlidir. Okul öncesi eğitim ortamları iyi tasarlanmış olmalı, verimliliği, erişilebilirliği ve bağımsızlığı destekleyecek biçimde düzenlenmeli; materyaller ve donanım, personel ve çocukların gereksiz bir gecikme olmadan hızlıca bir etkinlikten diğerine geçebilecekleri biçimde olmalıdır (Taylor, Smiley ve Richards, 2009). Kaynaştırmanın yaygınlaşmasıyla birlikte okul ve sınıflarda tüm çocukları kapsayacak düzenlemeler yapılması ve çocukların bireysel gereksinimlerine cevap verecek uyarlamalara yer verilmesi düşüncesi günden güne daha fazla benimsenmektedir. Öğretmenlerin sınıflarında bulunan özel gereksinimli çocukların fiziksel özelliklerine, ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak ortam, amaçlar, öğretim yöntemleri, kullanılan materyalleri ve ölçme değerlendirme yöntemleri konusunda yapacağı uyarlamaların, başarılı bir kaynaştırma eğitimi için oldukça etkili olduğu söylenebilir (Vural ve Yıkılmış, 2008). Çünkü iyi düzenlenmiş ortamlar, özel gereksinimli çocuklara aktif katılım sağlama ve kendilerini daha rahat hissetme olanağı vereceğinden becerileri daha rahat kazanmalarına ve deneyimler aracılığıyla yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bu nedenle okul öncesi eğitim ortamlarının, çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaya ve kişilik gelişimlerini desteklemeye

yönelik olması (Demiriz, Karadağ ve Ulutaş, 2003; Önder, 2007) ve özel ihtiyaçlar için uyarlamaların yapılması (Kargın ve diğerleri, 2010) son derece önemlidir.

Çocukların sınıfta uygulanan etkinliklere ve öğrenme sürecine katılımını sağlamak üzere sunulan destek ve hizmetlere uyarlama denilmektedir ve bu uyarlamalar temelde, çocukların genel sınıf ortamında etkinliklere erişmelerini sağlayan içerik materyalinde yapılan değişiklik ya da düzenlemelerdir (Haigh 1999'dan akt. Beattie, Jordan ve Algozzine, 2006; Sandall ve Schwartz, 2014). Uyarlamalar; özel gereksinimli çocukların sınıfta gerçekleştirilen etkinliklere akranlarıyla katılabilmelerini, hedeflenen bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak için fiziksel çevrenin düzenlenmesi ve materyallerinin seçilmesinin yanında öğretim yöntemlerinde yapılacak düzenlemeleri de içermektedir (Uslu ve Çoruhlu, 2012; Güven ve Tufan, 2010). Öğretim programlarını; becerilerin, öğrenme stillerinin, geçmişin ve potansiyelin geniş bir yelpazesinde farklılık gösteren çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlayan programlar, erken çocukluk eğitimi ile özel eğitimin birleştirilmesini gerektirir (Cook, Tessier ve Klein, 1992).

Özel gereksinimli çocukların eğitime dâhil edilmesinde başarılı olan öğretmenlerin, çocukları akranlarının yanında tutabilmek için sınıf rutinlerini değiştirdiği, öğretim etkinliklerinde uyarlamalar yaptığı görülmektedir (Janney ve Snell, 1997'den akt. Harrower, 1999). Uyarlamalar öğretim esnasında sınıfta yapılabilecek tüm büyük/küçük değişiklikleri kapsar ve öğrenme süreçleri değiştirilirken kullanılabilir birçok strateji vardır. Westwood'a (2001) göre bu bağlamda öğretmen çocukların gereksinimlerine göre daha fazla ya da daha az yardım edebilir, daha basit bir dil kullanabilir ve daha fazla örnek verebilir, farklı çocuklar için farklı zorluk seviyelerine odaklanabilir, bazı çocukları daha yakından izleyebilir, bazı etkinliklerde gereksinim duyulduğunda ek süre verebilir ve fazladan uygulama yapabilir. Ayrıca çocukları ilgi, yetenek gibi özelliklerine göre gruplandırabilir, işbirlikçi öğrenme ile akran yardımından yararlanabilir.

Özel gereksinimli çocukların, normal gelişim gösteren çocuklar ile aynı özelliklere ve ihtiyaçlara sahip olduğunu söylemek mümkün olmadığından, etraflarındaki dünyayı deneyimlemeleri, zevk almaları ve öğrenme fırsatlarını en üst düzeye çıkarmaları için ek stratejilere, tekniklere ve uyarlamalara yer verilmesi, öğretim planlanırken çocuklara ne öğretileceğine, nasıl öğretileceğine karar verilmesi ve gerçekçi beklentileri sahip olunması gerekmektedir (Ysseldyke ve Algozzine, 2006; Cook ve diğerleri, 1992). Okul öncesi dönemde öğretimin bireyselleştirmesini içeren uyarlamalar genel olarak; çevresel destek sağlama, materyalleri uyarlama, etkinlikleri basitleştirme, çocuğun tercihlerini dikkate alma, özel araç gereç kullanma, yetişkin desteği sağlama, akran desteği sağlama ve görünmez (gizli) destek sağlama olmak üzere sekiz başlık altında incelenebilir (Sandall ve Schwartz, 2014).

MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'nda özel gereksinimli çocuklar için gerçekleştirilebilecek uyarlamalarla ilgili bir bölüme yer verilmiş ve okul öncesi eğitimin özel gereksinimli çocukların gereksinimlerini dikkate alarak, bütün çocuklara öğrenme konusunda eşit fırsatlar sunmayı hedeflediği belirtilmiştir. Program kapsamında öğretmenlerin sınıfta özel eğitim raporu bulunan çocuğa yönelik uyarlama yapmaları; böylelikle çocukları tüm eğitim sürecine dâhil etmeleri beklenmekte ve öğretmenlerin etkinliğin yönteminde, materyallerde ve öğrenme sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar konusunda açıklamalar yapması istenmektedir. Ayrıca programda öğretmenlerin yararlanabilmeleri adına özel gereksinimli çocukları desteklemede dikkat edilmesi gereken noktalar başlığı altında uyarlamalarla ilgili örneklere de yer verilmiştir (MEB, 2013). Ancak okul öncesi öğretmenlerinin, kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu yüzden özel gereksinimli çocuklara özgü olarak öğretimi bireyselleştiremedikleri, program uyarlamaları yapamadıkları, özel gereksinimli çocuklara da diğer çocuklara uyguladıkları yöntemlerin aynısını uyguladıkları ve kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü sınıflarda görev yapabilmek için etkili stratejiler öğrenmeleri gerektiği belirlenmiştir (Ergin, 2016). Öğretmenlerin uyarlamalar konusunda bilgi düzeylerini artırmaya yönelik programların geliştirilebilmesi için öncelikle bu konuda görüşlerinin incelendiği araştırmalara gereksinim duyulmaktadır. Türkiye'de okul öncesinde kaynaştırma eğitimi konusunda birçok araştırma bulunmasına rağmen okul öncesi dönemdeki özel gereksinimli çocuklara yönelik yapılabilecek uyarlamalarla ilgili çalışmalar ağırlıklı olarak ilkökul düzeyinde görülmektedir (Kargın ve diğerleri, 2010; Olçay-Gül ve Vuran, 2015; Önder, 2007; Vural ve Yıkılmış 2008). Son on yılda, okul öncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili yapılan araştırmaların daha çok okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimi konusunda öğretmen görüşleri (Akman, Mercan Uzun ve Yazıcı, 2018; Bozarslan ve Batu, 2014; Çerezci, 2015; Çolak ve Özaydın, 2011; Gezer, 2017; Gök ve Erbaş, 2011; Kale, Dikici Sığırtmaç, Nur ve Abbak, 2016; Koçyiğit, 2015; Küçük Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci, 2015; Orhan, 2010; Özdemir, 2010; Özen, Ergenekon, Ülke Kürkçüoğlu ve Genç, 2013; Sönmez, Alptekin ve Bıçak, 2018; Sucuoğlu, Bakkaloğlu, İşçen Karasu, Demir ve Akalın, 2014; Yıkılmış, Aktaş, Karabulut ve Terzioğlu, 2018; Yılmaz ve Batu, 2016), kaynaştırma sınıflarının niteliği (Bakkaloğlu, Altındağ Kumaş ve Aykaç, 2017; Bakkaloğlu, Sucuoğlu ve Yılmaz, 2019; Yılmaz ve Karasu, 2018), kaynaştırma eğitiminde görülen sorunlar ve çözümler (Akkaya ve Güçlü, 2018; Metin, 2018; Sığırtmaç, Hoş ve Abbak, 2011; Tuş ve Çifci Tekinarslan, 2013) gibi konulara odaklandığı söylenebilir. Bu çalışmaların küçük bir bölümü uyarlamaları kapsamakta ve aynı zamanda uyarlamaları genel olarak ele almaktadır (Aydın ve Sapsağlam, 2019; Gür, 2018; Temiz ve Parlak-Rakap, 2018; Tufan ve Yıldırım, 2013; Yılmaz ve Karasu, 2014). Benzer araştırmaların gerçekleştirilmesi, okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar konusunda var olan görüşlerini ortaya koyarak gereksinimlerine yönelik müdahalelerde bulunulabilmesi açısından önemli görülmektedir. Bu yönüyle çalışmanın ulusal alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın genel amacı sınıfta özel

gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin etkinlikler sırasında gerçekleştirilebilecek uyarlamalar ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- 1- Sınıfta özel gereksinimli olan ya da olmayan çocuklar etkinliklere katılım göstermediğinde yapılabileceklere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- 2- Etkinliklerini planlarken öğretmenler Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yer alan "Uyarlamalar" bölümünden nasıl yararlanmaktadır?
- 3- Öğretmenler uyarlamalar ile ilgili neler bilmektedir ve uyarlamaları sınıflarında nasıl gerçekleştirmektedir?

Sınırlılıklar

Bu araştırmada elde edilen bulgulara yönelik değerlendirmelerde göz önünden bulundurulmasında fayda olabilecek birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitim almakta oldukları tüm okullara erişilmiş olsa da bu çocukların öğretmenlerinin tamamıyla görüşme yapılamamış olmasıdır. Sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan 10 öğretmenden ikisinin görüşmeye katılmamış olmaları bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığı yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla bir kerede veri toplanmış olması; gözlem ve doküman inceleme gibi inandırıcılığı artıran veri toplama tekniklerine yer verilememiş olmasıdır. Ancak araştırmanın gerçekleştirilmesi için Milli Eğitim İl Müdürlüğünden verilen iznin yalnızca görüşmeleri kapsamaması, sınıflarda gözlem ve doküman incelemesine izin verilmemiş olması bu sınırlılığın sebebidir.

Yöntem

Araştırma modeli

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen sorulara yanıt alabilmek için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması seçilmiştir. Nitel araştırmalar, doğrudan bilgi kaynağı olan katılımcıların yer aldığı gerçek ortamlarda gerçekleştirilmekte, derin ve ayrıntılı çalışmaya imkân vermektedir (Özden ve Saban, 2017; Patton, 2014). Ayrıca nitel araştırmaların araştırmacının da veri toplama aracı olması gibi değerli bir özelliği bulunmaktadır ve veriler genel olarak tümevarımsal olarak analiz edilip gruplandırarak sonuca ulaşılır (Özden ve Saban, 2017). Bilimsel sorulara yanıt aramak için kullanılan ayırt edici bir yaklaşım olarak görülen durum çalışmaları, sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenerek incelenmesidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010; Merriam, 2013). Sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ilgili görüşlerinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada durum olarak, okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak yaptıkları uyarlamalar belirlenmiştir.

Çalışma grubu

Bu çalışmada belirtilen durumu inceleyebilmek için katılımcılar amaçsal örnekleme yolu ile belirlenmiştir. Bu örneklem seçimi ile yürütülen çalışmalarda derinlemesine anlam ve yorumlama amaçlanmaktadır (Patton, 2014). Amaçsal örnekleme yöntemlerinden bir tanesi de ölçüt örneklemedir. Ölçüt örneklemede, belirlenen ölçütlere sahip olan birimler örnekleme dahil edilirler (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010). Bu çalışmada ölçüt, görüşme yapılan okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında özel gereksinimli çocuk bulunmasıdır. Araştırmaya katılacak öğretmenler belirlenmeden önce MEB'den gerekli izinler alınmış ve sonrasında Çanakkale il merkezindeki tüm okullarla görüşme sağlanarak özel gereksinimli çocukların eğitim aldığı okul ve sınıflar tespit edilmiştir. Ardından sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan öğretmenlerle görüşülmüş ve çalışmayla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerden randevu alınarak, görüşmelerin yapılacağı gün ve saat planlanmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğretmenler 21-46 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin yedisinin kadın, birinin erkek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin tamamı okul öncesi öğretmenliği bölümü mezundur. Mesleki deneyimleri 1-20 yıl arasında değişkenlik göstermektedir. Özel gereksinimli çocuklarla çalışma deneyimlerine bakıldığında iki öğretmen ilk defa özel gereksinimli bir çocukla çalışırken diğer öğretmenlerin daha önceki yıllarda da özel gereksinimli çocuklarla çalışma deneyimine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Çalışmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgileri

Katılımcı Özellikleri	Yanıtlar	f
Yaş	21 – 30	2 öğretmen
	31 – 40	5 öğretmen
	41 - 46	1 öğretmen
Cinsiyet	Kadın	7 öğretmen
	Erkek	1 öğretmen
Mezun Olunan Program	Okul Öncesi Öğretmenliği	8 öğretmen
Mesleki Deneyim	1-5 yıl	2 öğretmen
	11-15 yıl	5 öğretmen
	16-20 yıl	1 öğretmen
Özel Gereksinimli Çocuklarla Çalışma Deneyimi	1. deneyim	2 öğretmen
	2. deneyim	2 öğretmen
	4. deneyim	2 öğretmen
	5. deneyim	2 öğretmen

Bu çalışmanın araştırmacısı, beş yıldır okul öncesi öğretmenliği yapmaktadır. Araştırmacının katılımcılar gibi okul öncesi öğretmeni olması, görüşmelerin planlanma ve gerçekleştirme aşamalarında katılımcıların güvenini kazanmasını sağlamış; verileri çözümlemesini kolaylaştırmıştır.

Veri toplama aracı ve verilerin toplanması

Bu çalışmada sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin, etkinlikler sırasında yapılabilecek uyarlamalar konusunda neler düşündüklerini belirlemek üzere yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler sırasında kullanılan Görüşme Formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formu hazırlanırken alan yazından yararlanılmış; özel gereksinimli çocukların devam ettikleri okul öncesi eğitim ortamlarında yer verilmesi önerilen uyarlamalar dikkate alınmıştır. Görüşme formu açık uçlu dokuz soru ve bu soruların alt basamaklarından oluşmaktadır. Hazırlanan görüşme formu nitel araştırmalar konusunda deneyimli dört uzmana gönderilmiştir. Uzmanların dönütleri doğrultusunda görüşme sorularında gerekli düzenlemeler yapılmış, öneriler doğrultusunda bazı soruların yerlerinde değişiklik yapılmıştır. Hazırlanan formdaki soruların kolay anlaşılıp anlaşılmadığının kontrol edilmesi ve araştırmacının görüşme yapma konusunda deneyim kazanması amacıyla bir okul öncesi öğretmeniyle pilot görüşme yapılmış; 19.46 dakika süren görüşme veri analizine dâhil edilmemiştir. Pilot görüşmenin incelenmesinin ardından sorularda ve soruluş biçimlerinde herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

Görüşme öncesinde katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve veri kaybı olmaması adına ses kaydı yapılacağı belirtilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılardan araştırmanın nasıl yürütüleceği, araştırma sonuçlarının nasıl kullanılacağı, görüşmelerin ses kaydı alınarak yapılacağı, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı vb. bilgilerin yer aldığı Araştırma Sözleşmesi'ni okuyarak imzalamaları istenmiştir. Yedi öğretmen ses kaydı alınmasına izin verirken, bir öğretmen izin vermediğini belirtmiş ve bu nedenle görüşme esnasında araştırmacı tarafından yazılı olarak not alınmıştır.

Verilerin analizi

Araştırma kapsamında öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonuçları betimsel analiz yoluyla elde edilmiştir. Araştırmacı, öncelikle öğretmenlerle gerçekleştirdiği görüşmelerin ses kayıtlarını baştan sona dinlemiş ve öğretmenlerin tüm sözlerini eksiksiz yazarak görüşme dökümleri oluşturmuştur. Ardından veriler görüşme sorularına dayalı 15 ana temada toplanmıştır. Her bir ana temaya ait alt temaların oluşturulmasıyla bulgular elde edilmiş ve alt temaların frekans değerleri belirlenerek betimsel analizleri gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen verilerin inandırıcılığını sağlamak için ikinci bir okuyucu, görüşme dökümlerini okuyarak betimsel analiz sürecini tekrarlamış, ardından kodlamalar karşılaştırılarak güvenilirlik hesaplaması gerçekleştirilmiştir. Güvenirlik hesaplamasında görüş birliği/ (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 formülü kullanılmış (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2006) ve güvenilirlik %90 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Etkinliğe katılmama durumuyla baş etme yolları

Araştırmada katılımcılara gerek tanısı olan gerekse normal gelişim gösteren çocuklar etkinliklere yeterince katılım gösteremediğinde bu durumla baş etmek üzere neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 2’de görüldüğü gibi tekrar tekrar yaptırma, sınıfı çocuğa göre düzenleme, farklı etkinliklere aynı kazanımı vermeye çalışma, çocukla birebir ilgilenme, etkinliği basitleştirme, anneden/uzmandan yardım alma gibi yollar kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 2. Etkinliğe katılmama durumuyla baş etme yolları

Alt Temalar	f
Tekrar tekrar yaptırma	3
Sınıfı çocuğa göre düzenleme	2
Farklı etkinlikler yaptırma	2
Çocukla birebir ilgilenme	2
Etkinliği basitleştirme	2
Aileden / uzmandan bilgi alma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 “...sayılar, şekiller gibi şeylerse özellikle yapamayan çocuk varsa tekrar tekrar ona diğer etkinliklerle, başka ufak etkinliklerle falan öğretmeye çalışıyorum.” diyerek tekrarlara yer verdiğini dile getirmiştir. Ö2 “...Hani bir konuyu anlatırsanız müzikle anlamıyor ama oyunla anlıyor. Oyunla anlamıyor ama resimle anlıyor. Yani değişik yolları deneye deneye çocuğa bir şekilde ulaşmayı hedefliyorum yani. En çok bunu kullanıyorum ben.” diyerek farklı etkinlikler yapmayı tercih ettiğini belirtmiştir.

Kaynaştırma eğitimi alan çocukların okul öncesi eğitimden yararlanabilmeleri için yapılması gerekenler

Araştırmada katılımcılara özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitimden yeteri kadar yararlanabilmeleri için yapılması gerekenler konusundaki görüşleri sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 3’te görüldüğü gibi sınıf mevcutlarının kalabalık olmaması, destek eğitim/özel eğitim sınıfları açılması, sınıfta yardımcı öğretmen/gölge abla olması, özel eğitim öğretmenleri/rehber öğretmenlerle ortak çalışmalar yapılması, eğitim ortamının çocuklara uygun

olması, çocukla birebir ilgilenme, materyal zenginliği, farklı yöntem ve teknikler kullanılması gerektiği yanıtlarını verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 3. Kaynaştırma eğitimi alan çocukların okul öncesi eğitimden yararlanabilmeleri için yapılması gerekenler

Alt Temalar	f
Sınıf mevcutlarının kalabalık olmaması	5
Destek eğitim / özel eğitim sınıfları açılması	4
Sınıfta yardımcı öğretmen / gölge abla olması	2
Özel eğitim öğretmenleri / rehber öğretmenlerle iş birliği yapılması	2
Eğitim ortamının çocuklara uygun olması	2
Çocukla birebir ilgilenme	2
Materyal zenginliği	2
Farklı yöntem ve teknikler kullanılması	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 *“Yalnızca bizim sınıflarımızda oldukları zaman çok faydalandıklarını düşünmüyorum ben. Çünkü ilgilenemiyorum gerektiği kadar onunla. Yani muhakkak bir destek eğitim odası olması gerekiyor.”* diyerek destek eğitim/özel eğitim sınıfları açılması gerektiğini dile getirmiştir.

Ö2 *“Özel eğitim öğretmenleriyle birlikte ortak çalışmalar yapılabilir.”* diyerek özel eğitim öğretmenleri ile iş birliği yapılması gerektiğini söylemiştir. Ö5 *“Yani onlara göre bir ortam hazırlanması gerekiyor bir. İkincisi daha az sayıda öğrenci olması gerekiyor...”* diyerek hem eğitim ortamlarının özel gereksinimli çocuklara uygun olması gerektiğini hem de sınıf mevcutlarının kalabalık olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Uyarlamalar hakkında bilinenler

Araştırmada katılımcılara uyarlamalar ile ilgili neler bildikleri sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 4’te görüldüğü gibi kendimi yeterli görmüyorum, daha önce hiç duymadım, doğal uyarlamalar yapıyoruz cevaplarını verdikleri görülmüştür.

Tablo 4. Uyarlamalar hakkında bilinenler

Alt Temalar	f
Kendimi yeterli görmüyorum	6
Daha önce hiç duymadım	3
Doğal uyarlamalar yapıyoruz	1

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde Ö1 *“Daha ilk öğrencim olduğu için çok becerikli görmüyorum kendimi...”* diyerek uyarlamalar hakkında kendini yeterli görmediğini ifade etmiştir. Ö2 *“Yani daha önce hiç duymadım. İçeriği ile ilgili fazla bir bilgim de yok.”* diyerek; Ö5 ise *“Valla hiçbir şey bilmiyorum. Öyle söyleyeyim yani. Kendim yaptığım her şey diyeyim.”* diyerek uyarlamalar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin yaptığı uyarlamalar

Araştırmada katılımcılara sınıflarında nasıl uyarlamalar yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 5'te görüldüğü gibi çocukla birebir ilgilenme, tekrar tekrar yaptırma, farklı/görsel materyaller kullanma, etkinlikleri basitleştirme, sınıf ortamında düzenleme/değişiklikler yapma, çocukların ilgi alanına yönelik etkinlikler yaptırma yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin yaptığı uyarlamalar

Alt Temalar	f
Çocukla birebir ilgilenme	4
Tekrar tekrar yaptırma	3
Farklı / görsel materyaller kullanma	3
Farklı etkinlik türlerinden yararlanma	2
Etkinlikleri basitleştirme	2
Sınıf ortamında düzenleme / değişiklikler yapma	2
Çocuğun ilgi alanına yönelik etkinlikler yapma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö3 *“Mesela çok hareketli, oyun çok seven bir çocuksa oyunla öğretmeye çalışıyorum.”* diyerek çocuğun ilgi alanına yönelik etkinlikler yaptığını belirtmiştir. Ö8 *“Sınıf düzenlemesini ona göre yapıyoruz. Çocuğun yaş düzeyine uygun. Genelde küçük yaş grubu olduğu için görsel kullanıyoruz.”* diyerek sınıf ortamında düzenlemeler yaptığını dile getirmiştir.

Materyal uyarlama

Araştırmada katılımcılara sınıflarında materyallerin uyarlanması konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 6'da görüldüğü gibi gerekli durumlarda idare tarafından materyal temin edilmesi, çocuğun seviyesine uygun materyaller kullanma, çocuğun sevdiği materyallerden yararlanma, kazanıma göre materyalde değişiklik yapma, çocuğun sevmediği materyalleri kaldırma gibi yollar kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 6. Materyal uyarlama

Alt Temalar	f
Gerekli durumlarda idare tarafından materyal temin edilmesi	2
Çocuğun seviyesine uygun materyaller kullanma	1
Çocuğun sevdiği materyallerden yararlanma	1
Kazanıma göre materyalde değişiklik yapma	1
Çocuğun sevmediği materyalleri kaldırma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 *“Değişiklik olarak değil de yani onun özellikle oynadığı bir iki tane oyuncak var. O geldiği zaman koyuyoruz önüne. Küçük Legolarla, ahşap bloklarla oynamayı seviyor. Onları kullanıyoruz onun için.”* diyerek çocuğun sevdiği materyallerden yararlandığını ifade etmiştir. Ö3 *“Bazı materyaller çocuğa uygun olmuyor. İşte onları okul idaresiyle birlikte yani bu çocuk için farklı ne materyaller sınıfa koyabiliriz? Çocuğun eğitimi için. Hem eğitimi için hem de sınıfta onun faydalanacağı materyal ne olabilir? Onunla ilgili, o materyalleri temin ediyoruz.”* diyerek gerekli durumlarda idare tarafından materyal temin edildiğini dile getirmiştir. Ö5 *“Çok bir değişiklik olmuyor.*

Kullandığımız malzemeler de ona göre zaten büyük uçlu kalemler kullanıyoruz. Hani o gayet seviye uygun yani öyle söyleyeyim.” diyerek çocuğun seviyesine uygun materyaller kullandıklarını belirtmiştir.

Çevresel destek sağlama

Araştırmada katılımcılara sınıflarında çevresel destek sağlama konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 7’de görüldüğü gibi gerekli durumlarda materyallerin yerlerinde değişiklik yapma, alan gezileri düzenleme, günlük akışa uygun olarak sınıfta değişiklikler yapma, oturma düzeninde değişiklikler yapma, çevresel düzenlemeye yer vermeme yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 7. Çevresel destek sağlama

Alt Temalar	f
Gerekli durumlarda materyallerin yerlerinde değişiklik yapma	4
Alan gezileri düzenleme	2
Günlük akışa uygun olarak sınıfta değişiklikler yapma	1
Oturma düzeninde değişiklik yapma	1
Çevresel düzenlemeye yer verememe	1

Bu sorunun yanıtı olarak Ö1 *“Sınıftaki sulukla çok oynuyordu. Ne zaman boş olsa suluğa gidip ellerini sokup her yeri göl yapıyordu. Onun önünü kapattık mesela onunla oynamıyor.”* diyerek gerekli durumlarda materyallerin yerlerinde değişiklik yaptığını dile getirmiştir. Ö2 *“Yani açıkçası çok fazla kullanmıyorum. Ama eğer çok fazla hâkim olduğum bir okul olmuş olsaydı kullanabilirdim.”* diyerek çevresel düzenlemeye yer veremediğini belirtmiştir

Etkinliği basitleştirme

Araştırmada katılımcılara etkinliği basitleştirme konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin, Tablo 8’de görüldüğü gibi çocuğun düzeyine göre etkinliğin bir kısmını yaptırma, basitten zora etkinlik oluşturma, etkinlik süresini uzatma, anlaşılır / kısa yönergeler kullanma yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 8. Etkinliği basitleştirme

Alt Temalar	f
Çocuğun düzeyine göre etkinliğin bir kısmını yaptırma	4
Basitten zora etkinlik oluşturma	3
Etkinlik süresini uzatma	2
Anlaşılır / kısa yönergeler kullanma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö3 *“Mesela diğer çocuklarla ilgili yaptığımız faaliyetleri, bir günde yapacağınız faaliyeti, o çocuk için bir hafta yapıyorsunuz ya da iki hafta sürüyor.”* diyerek etkinlik süresini uzattığını dile getirmiştir. Ö5 *“İşte basamak sayısı fazlaysa mesela yedi basamaklı yapılan bir işlemse ondan mesela 3 basamağı düşünüyoruz. İşte daha aza indiriyoruz her şeyi mümkün olduğunda.”* diyerek çocuğun düzeyine göre etkinliğin bir kısmını yaptırdığını ifade etmiştir. Ö6 *“Genel bir yönergeyi veriyorum. Daha sonra o, özel*

eğitim öğrencimin yanına giderek daha net, daha kısa söylemeye çalışıyorum.” diyerek anlaşılır/kısa yönergeler kullandığını belirtmiştir.

Çocuğun tercihleri

Araştırmada katılımcılara çocuğun tercihleri konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 9’da görüldüğü gibi çocuğu etkinliğe katılma konusunda zorlamama, çocuğun tercihini belirleyememe/tercihinden yararlanmama, çocuğun sevdiği etkinliklere yer verme, çocuğun sevdiği materyalleri kullanmasına izin verme, çocuğun tercihinine göre etkinlik/materyalde değişiklik yapma, çocuğun dikkatini / merakını çekmeye çalışma yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 9. Çocuğun tercihleri

Alt Temalar	f
Çocuğu etkinliğe katılma konusunda zorlamama	3
Çocuğun tercihini belirleyememe / tercihinden yararlanamama	3
Çocuğun sevdiği etkinliklere yer verme	2
Çocuğun sevdiği materyalleri kullanmasına izin verme	1
Çocuğun tercihinine göre etkinlik / materyalde değişiklik yapma	1
Çocuğun dikkatini / merakını çekmeye çalışma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 *“Hamur oynamayı çok seviyor. Hemen oyun hamurları hazır. Hamur veriyoruz, oturtuyoruz.”* diyerek çocuğun sevdiği materyali kullanmasına izin verdiğini dile getirmiştir.

Ö2 *“Yani kullanmaya çalışıyoruz ama özel gereksinimli öğrencilerin açıkçası gözlemediğim kadarıyla dikkatleri çok dağınık oluyor. O yüzden onun ilgisini çeken bir şeyleri tespit etmek çok zor. Tespit ettiğimizde de bu ilgisini çekiyor dediğinizde de o ilgiyle alakalı bir şey siz sunana kadar kaybolabiliyor da ortadan.”* diyerek çocuğun tercihini belirleyemediğini/tercihinden yararlanamadığını ifade etmiştir.

Ö3 *“Çocuk derse ben bu etkinliği hiçbir şekilde yapmak istemiyorum ya da çocuğun o psikolojisini gördüğünüzde o etkinliği yapmayıp daha farklı bir etkinliğe yönlendiriyorsunuz.”* diyerek çocuğun tercihinine göre etkinlikte değişiklik yaptığını belirtmiştir.

Özel araç gereç kullanımı

Araştırmada katılımcılara özel araç gereç kullanımı konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 10’da görüldüğü gibi özel araç gereç kullanmama, rehber öğretmenin farklı materyaller kullanması, materyal tasarlama, görsel materyaller kullanma yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 10. Özel araç gereç kullanımı

Alt Temalar	f
Özel araç gereç kullanmama	4
Rehber Öğretmenin farklı materyaller kullanması	2
Materyal tasarlama	1
Görsel materyaller kullanma	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö3 “*Ya özel araç şimdi rehberlik sınıfı olduğu için rehberlik sınıfına bizim öğretmenimiz bazen alıp götürüyor. Orada özel gereksinimli çocuklar ile ilgili materyaller var. O, orada kullanıyor.*” diyerek rehber öğretmenin farklı materyaller kullandığını ifade etmiştir. Ö4 “*Ona özel bir şeyimiz, aracımız yok yani. Sınıftaki diğer çocuklarla eşit olarak onlar neyle oynarlarsa, o da onunla oynuyor.*” diyerek özel araç gereç kullanmadığını dile getirmiştir.

Yetişkin desteği sağlama

Araştırmada katılımcılara yetişkin desteği sağlama konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 11’de görüldüğü gibi öğretmen desteği, ebeveyn desteği, stajyer öğretmen desteği, rehber öğretmen desteği, yardımcı abla desteği yollarını kullandıkları belirlenmiştir.

Tablo 11. Yetişkin desteği sağlama

Alt Temalar	f
Öğretmen desteği	7
Gerekli durumlarda ebeveyn desteği	3
Stajyer öğretmen desteği	2
Rehber öğretmen desteği	2
Yardımcı abla desteği	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 “*Annesi sınıfın içinde değil ama okulun içinde duruyor muhakkak baştan sonuna kadar bekliyor. Herhangi onu tutamadığımız durumlarda annesini sınıfa alıyoruz zaten. Annesi yardımcı oluyor zaten.*” diyerek gerekli durumlarda ebeveyn desteğinden yararlandığını dile getirmiştir. Ö2 “*Genel anlamda özel eğitim öğrencileri için söyleyeceğim o zaman. Onlar katılmıyor genelde. Hele biz de desteklemezsek tamamen grup dışı kalıyor. O yüzden biz hep onların yanındayız yani.*” diyerek öğretmen olarak destek verdiğini ifade etmiştir.

Akran desteği sağlama

Araştırmada katılımcılara akran sağlama konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 12’de görüldüğü gibi etkinliklere katılım konusunda akran desteği, sınıf düzeni konusunda akran desteği, akran desteğinde seviye farkı olması cevaplarını verdikleri görülmüştür.

Tablo 12. Akran desteği sağlama

Alt Temalar	f
Etkinliklere katılım konusunda akran desteği	6
Sınıf düzeni konusunda akran desteği	2
Akran desteğinde seviye farkı olmasının olumsuz etkisi	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö2 “*Mesela çok kompleks bir çalışma olduğu zaman diğer çocuklarla da ilgilenmem gerekiyor. Özel eğitim öğrencisine yeterince vakit ayıramıyorum. Öyle bir durumda*

akranlarından ona yardım etmesini istiyorum ben.” diyerek etkinliklere katılım konusunda akran desteğinden yararlandığını ifade etmiştir. Ö4 “Çok yapıyoruz, çok yapıyoruz. Ya mesela işte dolabına bir şey yerleştireceği zaman arkadaşlarıyla beraber gönderiyorum. İki beraber gidip yardımcı oluyor ona yerleştiriyorlar.” diyerek sınıf düzeni konusunda akran desteğinden yararlandığını dile getirmiştir. Ö5 “Hani normalde öğrenmesi gereken birlikte öğrenmeleri. Ama işte bu çocuklar da çok zor oluyor. Çünkü yapamıyorlar, yapamadıkça arkadaşları onları kabul etmekte sıkıntı yaşıyorlar. ...İşte onların seviyelerine uygun çocukların o gruba sokulması gerekiyor. Yani biraz daha üst seviyesinde olup biraz daha başarısızlığı tatmamaları gerekiyor.” diyerek akran desteğinde seviye farkı olmasının olumsuz etkisinden bahsetmiştir.

Gizli destek sağlama

Araştırmada katılımcılara gizli destek sağlama konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 13’te görüldüğü gibi gizli desteğe yer vermeme, çocuğun ilgisinden yola çıkma, doğa ile ilgili fırsatlardan yararlanma, plan / programdan dolayı yer vermeme, gerektiğinde müdahale etme cevaplarını verdikleri görülmüştür.

Tablo 13. Gizli destek sağlama

Alt Temalar	f
Gizli desteğe yer vermeme	3
Çocuğun ilgisinden yola çıkma	2
Çevresel fırsatlardan yararlanma	1
Plan / programdan dolayı yer vermeme	1
Gerektiğinde müdahale etme	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 “Yani bir iki kere bazı konuşmalara şahit oldum. Hani mesela bir kere ‘1’ etkinliği vermiştim. O kendisi onu görünce, ‘1, 1’ dedi. Onun üzerine ‘Aaa, evet 1’ deyip tekrarladık.” diyerek çocuğun ilgisinden yola çıktığını ifade etmiştir. Ö4 “Yapay ortamda çocuklar olduğu için mümkün olduğunca olaylar programlı, planlı gidiyor bizde.” diyerek plan/programdan dolayı yer vermediğini dile getirmiştir.

Uyarlama yapmak için gereksinimler

Araştırmada katılımcılara uyarlama yapabilmek için ne tür desteklere gereksinim duydukları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 14’te görüldüğü gibi yardımcı öğretmen, sınıf mevcudunda iyileştirme, uzman/özel eğitim öğretmenlerinin görüşü, rehber öğretmen, hizmet içi eğitim/seminer gibi cevaplar verdiği görülmüştür.

Tablo 14. Uyarlama yapmak için gereksinimler

Alt Temalar	f
Yardımcı öğretmen	6
Sınıf mevcudunda iyileştirme	5
Uzman / Özel eğitim öğretmenlerinin görüşü	3
Rehber öğretmen	3
Hizmet içi eğitim / seminer	3
Özel sınıflar / Destek eğitim odaları	3
Materyal desteği	2
BEP hazırlama konusunda destek	2
Ailenin desteği	2
Uyarlama konusunda kitap / örnekler	1
Okulun desteği	1
Gözlem yapma fırsatı	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö2 “Diğer öğretmenleri izleme şansım olsa hani, sınıfta özel eğitim öğrencilerine nasıl davranıyorlar. Benim için iyi olabilir.” diyerek gözlem yapma gereksinimi olduğunu dile getirmiştir. Ö3 “Anaokulu için söylüyorum. Özel sınıflar açılabilir. Çocuk hem sınıfta olur hem diğer normal çocuklarla olup yaptıkları etkinlikleri o da yapabilir. ...Ama bir de ayrıca onunla birebir ilgilenmek için de ayrı bir sınıf olması gerektiğini düşünüyorum.” diyerek özel sınıf / destek eğitim odasına gereksinimi olduğunu ifade etmiştir. Ö7 “...bu konuyla alakalı bol bol öğretmenlere seminerler düzenlenmesini istiyorum. Hizmet içi seminer olabilir ya da okullarda özellikle anaokullarında seminerler verilebilir. Daha fazla bilgilendirme gerekiyor bizler için.” diyerek hizmet içi eğitim/seminere gereksinimi olduğunu söylemiştir. Ö8 ‘Sınıf sayıları... Kalabalık sınıflar dezavantaj. Öğretmen yeterince ilgilenemiyor.” diyerek sınıf mevcutlarında iyileştirme yapılmasıyla ilgili gereksinimi olduğunu belirtmiştir.

Okul öncesi eğitim programı uyarlamalar bölümü ve BEP hazırlama

Araştırmada katılımcılara planlarında uyarlama bölümüne nasıl yer verdikleri ve BEP hazırlama sürecinde neler yaptıkları ve ne tür güçlüklerle karşılaştıkları sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 15’te görüldüğü gibi günlük planlarda okul rehber öğretmeni/RAM desteği ile BEP hazırlama, uyarlama yapma/BEP hazırlama konusunda zorluk yaşama, günlük eğitim akışında uyarlamalara yer verme/vermeme cevaplarını verdikleri görülmüştür.

Tablo 15. Okul öncesi eğitim programı uyarlamalar bölümü ve BEP hazırlama

Alt Temalar	f
Okul rehber öğretmeni / RAM desteği ile BEP hazırlama	7
Uyarlama yapma / BEP konusunda zorluk yaşama	5
Günlük eğitim akışında uyarlamalara yer verme	4
Günlük eğitim akışında uyarlamalara yer vermeme	3

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 “BEP hazırlama sürecinde açıkçası bizim Rehber Öğretmenimiz hazırladı BEP planını. Yani şeyin, o kaynaştırma öğrencimizin dosyasını aldı. Ona bakarak işte kendisi hazırladı.” diyerek okul rehber öğretmeni desteği ile BEP hazırladığını ifade etmiştir. Ö2 “Çünkü hem diğer çocuklarla ilgilenmek, farklı bir bizim diğer etkinlik günlük eğitim akış var biliyorsunuz. Bir de şey var,

eğitim planı var. İkisini bazen bir sınıfta uygulamak zor oluyor tabii ki. Yani sadece kâğıt üzerinde işte plan yapıyorsunuz, kâğıt üzerinde kalsın planımı yaptım olmuyor bence. Yani onu da uygulamak zorundasınız.” diyerek uyarılama yapma / BEP konusunda zorluk yaşadığını dile getirmiştir. Ö7 “Sürekli olarak yer veremiyoruz öyle söyleyeyim. Zaten esnek bir plan olduğu için uyguladığımız şeyler oluyor uygulayamadığımız şeyler oluyor ve bu özel eğitim öğrencilerine de... Bilmiyorum, veren arkadaşlarım belki vardır ama ben çok fazla her planımı bu çocuğa uyarlıyorum diye bir şey söylersem yalan söylemiş olurum” diyerek günlük planlarında uyarlamalara yer vermediğini belirtmiştir.

Uyarlamaların etkileri

Araştırmada katılımcılara çocuk / çocuklara yönelik yapılan uyarlamaların çocuklar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak öğretmenlerin Tablo 16’da görüldüğü gibi olumlu, olumsuz ve etkisiz yanıtlarını verdikleri görülmüştür.

Tablo 16. Uyarlamaların etkileri

Alt Temalar	f
Olumlu etkileri	6
Olumsuz etkileri	3
Etkisiz	1

Bu konuyla ilgili olarak Ö1 “Olumlu etkileri var. Olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Olumlu etkisi muhakkak vardır. Çünkü çocuk diğer normal öğrencilerin yaptığı şeyleri yapamayacağı için uyarlamaları yapmamız onun için çok faydalı olacaktır.” diyerek uyarlamaların olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir. Ö2 “Ama olumsuz yanı belki değer çocuklar açısından bir olumsuz durum ortaya çıkabilir. Mesela yani bir konu mesela anlaşılıyor diyelim ki ama özel eğitim öğrencisi anlamadı. O konuyla ilgili değişik çalışmalar yapılması bir noktada diğer öğrencilerin geri kalmasına ve sıkılmasına neden olabilir.” diyerek uyarlamaların olumsuz etkileri ile ilgili görüşünü belirtmiştir. Ö7 ise “Zararı olduğunu düşünmüyorum ama çok etkili olduğunu da düşünmüyorum. Evet belki zararı yok ama yararı da yok diye düşünüyorum.” diyerek uyarlamaların etkisiz olduğu ile ilgili görüş belirtmiştir.

Sonuç ve tartışma

Sınıfta özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ile ilgili görüşlerini belirlemek üzere gerçekleştirilen bu araştırmada, öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular 15 tema altında toplanmıştır.

Bu araştırmanın ilk bulgusu, Çanakkale ilinde görev yapan ve sınıflarında özel gereksinimli bir çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin, etkinliklere yeterince katılmayan ve bu yüzden etkinliklerden yararlanamayan çocuklar için çeşitli düzeylerde değişiklikler yaptıklarını ifade ettiklerini

göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin tekrar tekrar yaptırma, sınıfı çocuğa göre düzenleme yollarını kullandıklarını görülmüştür. Yıkmiş ve diğerleri (2018) gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik uygun etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Yine Gezer (2017) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler, olumsuz davranışları azaltmak için sözel uyarılarda bulduklarını ifade etmişlerdir. Tüm bu bulgulara bakıldığında, öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların etkinliklere katılımına katkı sağlamak için çeşitli yollar denediğine yönelik bulgunun alanyazında daha önce gerçekleştirilmiş araştırmalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu, özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitimden yeteri kadar yararlanabilmeleri için yapılması gerekenler konusunda görüşleri sorulan öğretmenlerin, sınıf mevcutlarının kalabalık olmaması gerektiğini dile getirdiklerini; bununla birlikte destek eğitim odası, özel eğitim sınıfları açılmasına ve sınıfta yardımcı öğretmen ya da gölge abla olmasına ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuştur. Çolak ve Özaydın (2011) tarafından yapılan çalışmada bulgular benzerlik göstermektedir. Tüm bu bulgulara bakıldığında öğretmenlerin sınıflarında özel gereksinimli çocuklara katkı sağlayabilmek adına çeşitli ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Ancak özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitimden yararlanabilmeleri için öğretmenlerin kendi yapabilecekleri konusunda hiç görüş bildirmemiş, olumsuzlukların hep eksikliklerden kaynaklandığını ifade etmiş olmaları dikkat çekicidir. Bu bulgulara dayanarak öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitimden yararlanmalarının dış faktörlerle ilgili olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Araştırmada öğretmenlere uyarlamalar ile ilgili neler bildikleri sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin çoğu “kendini yeterli görmüyorum” ya da “daha önce hiç duymadım” gibi yanıtlar vermişlerdir. Tufan ve Yıldırım (2013) yaptıkları çalışmada görüşme yapılan öğretmenlerin bir kısmının uyarlamalar ile ilgili pek fazla bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Kale ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki etkinlik planı içerisindeki uyarlama bölümüyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları bulgular arasında yer almıştır. Tüm bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi öğretmenlerinin, Okul Öncesi Eğitim Programı’nda yer almasına rağmen uyarlamalar konusunda yetersiz oldukları ve bilgilendirilmeye ihtiyaç duydukları bulgusunun alanyazında daha önce gerçekleştirilmiş araştırmalarla örtüştüğü görülmektedir. Okul Öncesi Eğitim Programındaki değişikliğin 2013 yılında gerçekleştirilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin bir kısmının uyarlamaları duymamış olması şaşırtıcı olmakla birlikte aradan geçen yedi yıllık süreye rağmen öğretmenlerin benzer ifadeleri dile getirmelerinin, meslek öncesi ve meslek içi eğitimde bu konuda eğitimlerin yapılmasına gereksinim duyulduğu yönünde yorumlanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada öğretmenlere sınıflarında nasıl uyarlamalar yaptıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgulara göre öğretmenler çocukla birebir ilgilenme, tekrar tekrar yaptırma, farklı görsel materyaller kullanma cevaplarını vermişlerdir. Bu bulgu alanyazında daha önce gerçekleştirilen bazı çalışmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Örneğin Yıkmiş ve diğerleri (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına bakıldığında, öğretmenlerin bir kısmının günlük etkinlikleri planlarken kaynaştırma öğrencilerine yönelik olarak etkinlikleri basitleştirme, çocuğun ilgisini çeken etkinlikler planlama, etkinliğe davet etme gibi uyarlamalar yaptıkları görülmüştür. Öğretmenlerin farklı uyarlamalar yaptıklarına ilişkin elde edilen bulgu aynı zamanda önceki araştırmalarda öğretmenlerin uyarlama yapmadıkları yönünde elde edilen bazı bulgulardan farklılık göstermektedir. Örneğin Kale ve diğerleri (2016) gerçekleştirdikleri araştırmada öğretmenlerin uyarlamaları gereksiz buldukları ve bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazında yer alan başka bir araştırmanın (Küçük Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci, 2015) öğretmenlerin programı ve öğretimi uyarlama konusunda yetersiz oldukları görülmüş; bazı öğretmenler özel gereksinimli çocukların kurallara uymama ya da problem davranışlar sergileme durumlarında etkinlikten uzaklaşma ya da stajyerle sınıf dışına gönderme gibi uygulamalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Tüm bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin uyarlama gerçekleştirme durumlarının farklılık gösterdiği ve bazı öğretmenlerin teorik olarak yetersiz olmasına rağmen özel gereksinimli çocuklara yönelik çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Bunun öğretmenlerin bilgi düzeyi ve mesleki tecrübeleriyle ilgili olduğu düşünülebilir.

Öğretmenlerin materyallerin uyarlanması konusunda verdikleri cevaplar doğrultusunda sadece bir öğretmen tarafından kazanıma göre materyalde değişiklik yapma durumundan söz edildiği belirlenmiştir. Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin çoğunun özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak materyal uyarlama yoluna gitmedikleri, bu soruya verdikleri yanıtların ise uyarlamalarla ilgili değil materyalleri çeşitlendirmeye ilgili olduğu görülmüştür. Bu araştırmada elde edilen bulgulara paralel olacak şekilde Kale ve diğerlerinin (2016) yaptıkları çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenler sınıflarındaki merkezleri düzenlediklerini ve materyal çeşitliliği sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Uyarlama türlerinden biri olan basitleştirme konusunda neler yaptıkları sorulan öğretmenler çocuğun düzeyine göre etkinliğin bir kısmını yaptırdıklarını, basitten zora etkinlik oluşturduklarını söylemişlerdir. Yıkmiş ve diğerlerinin (2018) gerçekleştirdiği çalışmadan elde edilen bulgularda öğretmenlerin bir kısmı günlük etkinliklere ilişkin olarak yaptıkları uyarlamalarda kaynaştırma öğrencisi için etkinlikleri daha basit ve anlaşılır düzeyde gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Kale ve diğerlerinin (2016) yaptıkları çalışmada ise kaynaştırma öğrencileri için günlük planda bazı değişiklikler yaptıklarını açıklayan öğretmenler uyarlama çalışmaları kapsamında çocukla bire-bir

ilgilenme ve etkinliği basitleştirme yollarını izlediklerini belirtmişlerdir. Tüm bu bulgulara bakıldığında öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak etkinlikleri basitleştirmeyi sıklıkla kullandıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin çocuğun tercihlerini dikkate alma konusunda ifadeleri incelendiğinde bir kısmının çocuğu etkinliğe katılması konusunda zorlamadıkları, bir kısmının ise çocuğun tercihinden yararlanmadıklarını dile getirdikleri belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgudan farklı olarak Özen ve diğerlerinin (2013) yılında yaptığı çalışmanın bulgularında öğretmenlerin bir kısmı serbest zaman etkinliklerinde çocukların “istedikleri etkinlik köşelerinde serbest olarak oynamalarına fırsat tanıdıklarını” ve çocukları etkinlik seçiminde “özgür bıraktıklarını” dile getirmişlerdir. Tüm bulgular göz önünde bulundurulduğunda görüşme yapılan öğretmenlerin çocukların tercihlerini onları etkinliklere katılma konusunda desteklemek, ilgilerini çekmek için kullanmadıkları, bu durumun alanyazında önceden elde edilen bulgularla çeliştiği görülmektedir. Bu farklılığın sebebi öğretmenlerin sınıflarında kurdukları etkinlik düzenlerinin ve sınıf kurallarının farklı olması olabilir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, öğretmenlerin uyarlamalar arasında önemli bir yere sahip olan özel araç-gereç kullanma ya da materyali uyarlama konusunda herhangi bir düzenleme yapmadıklarını dile getirmiş olmalarıdır. Bu bulgu alanyazındaki önceki bir çalışma Yıkılmış ve diğerleri (2018) ile benzerlik göstermektedir. Bu durum öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde yalnızca sınıfın genelinin kullanabileceği materyaller tasarladıklarını ya da hazır olanlardan kullandıklarını yönünde yorumlanabilir.

Katılımcı öğretmenler, uyarlama türlerinden yetişkin desteği sağlama konusundaki görüşleri sorulduğunda öğretmen desteği, gerekli durumlarda ebeveyn desteği gibi örnekler vermiş; ancak bu desteğin türü hakkında herhangi bir bilgi sağlamamışlardır. Gezer’in (2017) yaptığı çalışmada ise öğretmenler özel gereksinimli çocukları teşvik ettiklerini, fiziksel yardımda bulduklarını ve model olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, katılımcı öğretmenlerin yetişkin desteği denildiğinde yapılan işe ilişkin tam detay bildiremedikleri yönünde yorumlanabilir.

Araştırmada öğretmenlere akran desteği sağlama konusunda neler yaptıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin etkinliklere katılım ve sınıf düzeni konusunda akran desteğinden yararlandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Akman ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının, kaynaştırma eğitimi yoluyla özel gereksinimli çocuğun akranlarıyla birlikte olmasının faydalı olacağını düşündükleri; normal gelişim gösteren çocukların da empati duygularının gelişerek farklılıklara saygı duymayı öğreneceklerini söyledikleri görülmüştür. Ancak alanyazında uyarlamalar kapsamında akran desteğinden yararlandığını ifade eden öğretmenlere ilişkin bulgulara rastlanılamamıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, bu

araştırmada katılımcı olan öğretmenlerin sınıflarında akran desteğini kullandıklarını dile getirmiş olmaları ve örnekler vermeleri önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada öğretmenlere uyarlamalar yapabilmek için ne tür desteklere ihtiyaç duydukları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler yardımcı öğretmene ihtiyaç duyduklarını, sınıf mevcutlarında iyileştirme yapılması gerektiğini, uzman / özel eğitim öğretmeni görüşüne ve hizmet içi eğitim / seminere ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada elde edilen bu bulgular, bu konuda daha önce gerçekleştirilmiş olan araştırmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Küçük Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci (2015) yaptıkları araştırmada öğretmenler çeşitli eğitimlerin düzenlenmesini ve okullarda özel eğitim danışmanı bulunmasını önermişlerdir. Benzer şekilde Gezer (2017) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma uygulaması konusunda bilgi edinme, yardımcı öğretmen gibi desteklere ihtiyaç duydukları bulgular arasında yer almıştır. Tüm bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin uyarlamalar ve bu uyarlamaların gerçekleştirilmesi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, sınıf içinde ve sınıf dışında desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin bir kısmı planlarında uyarlama bölümüne yer verirken bir kısmı yer vermediğini söylemiş; çoğu uyarlama yapma ve BEP konusunda zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. BEP hazırlayan öğretmenler ise bunu destekle yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna benzer şekilde Kale ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmenler BEP hazırlama konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri belirtmişlerdir. Gök ve Erbaş (2011) yaptıkları çalışmada ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%80) kaynaştırma öğrencilerine yönelik olarak çeşitli uygulamalar yaptıklarını; ancak planlarında yer vermediklerini, kaynaştırma öğrencisi için ayrı bir plan hazırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Gök ve Erbaş tarafından yapılan araştırmanın 2013 yılında Okul Öncesi Eğitim Programının güncellenmesinden önce yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, planlarda özel gereksinimli öğrenciler için uyarlama bölümünün zorunlu hale getirildiği düzenlemenin üstünden yıllar geçtiği halde benzer bir bulgu elde edilmiş olması, şaşırtıcıdır. Bu bulgu okul öncesi öğretmenlerine uyarlamalar konusunda çok daha kapsamlı bilgiler kazandırmaya yönelik müdahalelere gereksinim olduğu yönüyle dikkate alınmalıdır.

Son olarak, bulgulara göre öğretmenler çoğunlukla uyarlamaların özel gereksinimli çocuklar için olumlu etkileri olduğunu söylese de bazıları bu durumun normal gelişim gösteren çocukları olumsuz etkilediğini dile getirmiştir. Bir öğretmen ise uyarlamaların etkisiz olduğunu ifade etmiştir. Yazarların ortak görüşü, öğretmenlerin önemli bir bölümünün uyarlamalar ile ifade edilen kavramı kaynaştırma kavramının kendisi ile karıştırmış oldukları yönündedir; zira öğretmenler tarafından yapılan açıklamalarda verilen örnekler uyarlamaları değil, kaynaştırma uygulamasını işaret etmektedir. Bu durum öğretmenlerin kaynaştırmaya bakış açısı, bilgi ve tecrübe düzeyinden kaynaklı olabilir.

Alanyazında daha önce gerçekleştirilmiş olan sınırlı sayıda araştırmadan elde edilen bulgularla benzerlik ve farklılıkları sunulan bu araştırmanın önemli güçlü özellikleri bulunmaktadır. Bu güçlü yönlerden birincisi, araştırmada Çanakkale ilinde özel gereksinimli en az bir çocuk bulunan tüm okullara erişilmiş olmasıdır. Bu durum, çalışma grubunu titizlikle oluşturulmuş olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Araştırmanın güçlü yanlarından bir diğeri, okul öncesi eğitim ortamlarında eğitim almakta olan özel gereksinimli küçük çocuklar için gerçekleştirilmesi önerilen tüm uyarlamalara ilişkin öğretmen görüşlerinin incelendiği ilk ulusal araştırma olmasıdır.

Araştırmada sınıfta özel gereksinimli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin uyarlamalar ile ilgili görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş, bulgular 15 tema ve bu temalara ait alt temalar başlıklarında incelenmiştir. Bulgulardan yola çıkıldığında sonuç olarak öğretmenlerin genel olarak sınıflarındaki özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak çalışmalar yaptıkları ancak uyarlamaların Okul Öncesi Eğitimi Programı'na dâhil olmasına rağmen bu konuyu bilmedikleri ya da yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak yapılacak uyarlamalar konusunda öğretmenlerin yardımcı öğretmen, uzman / özel eğitim öğretmenlerinin görüşü, rehber öğretmen, hizmet içi eğitim / seminer gibi birçok gereksinimleri olduğu da çalışma sonucunda elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak uygulamaya yönelik çok sayıda öneride bulunulabilir. Bunlardan birincisi okul öncesi öğretmenliği lisans programlarında yer alan özel eğitim ve kaynaştırma derslerinin içeriği zenginleştirilmesi ve öğretmen adaylarıyla uygulamaya dönük çalışmalar yapılması olabilir. İkincisi öğretmenlerin kaynaştırma, özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilebilecek uyarlamalar ve BEP konusunda bilgilendirmeleri amacıyla uzman kişiler tarafından hizmet içi eğitim ve seminerlerin düzenlenmesi; düzenleniyorsa sıklığının artırılmasıdır. Üçüncü öneri kaynaştırma uygulaması gerçekleştirilen okul öncesi eğitim kurumlarına rehber öğretmenlerin görevlendirilmesi ya da bu okulların belli aralıklarla rehber öğretmenler ve/veya uzmanlar tarafından ziyaret edilerek öğretmenlerle özel gereksinimli çocukların eğitimi konusunda işbirlikçi çalışmalar yapılması olabilir. Pek çok araştırmada da elde edilen bulgulara dayalı olarak özel gereksinimli çocukların eğitim alacağı kaynaştırma sınıflarında sınıf mevcutları ve fiziki ortam konusunda iyileştirmeye gidilmesi önerilebilir. Son olarak, uyarlamalara yönelik olarak öğretmenlere rehberlik etmek adına kitap ve bilgilendirici kılavuzlar basılabilir; Okul Öncesi Eğitimi Programı'nda yer alan uyarlamalar bölümü öğretmenlerin daha iyi yararlanabilmeleri adına zenginleştirilebilir.

Uygulamaya yönelik önerilerin yanı sıra, bu araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ileride yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde de bulunulabilir. Bu bağlamda okul öncesi dönemde uyarlamalara yönelik olarak daha fazla araştırma yapılması, bu araştırmalarda araştırmanın yöntemine farklı veri toplama araçları eklenmesi, çalışma farklı illerde görev yapan öğretmenlerle yinelenmesi, öğretmenlerin uyarlamalar konusundaki bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik nicel çalışmalar tasarlanması, belirli bir yetersizlik türü ile ilgili olarak okul öncesi dönemdeki çocuklar için gerçekleştirilen uyarlamalara yönelik araştırmaların tasarlanması ve okul öncesi öğretmenlerine uyarlamalar konusunda verilecek eğitimin etkilerinin incelendiği deneysel araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Bilgi notu

Bu araştırma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde tamamladığı yüksek lisans tezinde elde edilen bulgulara dayalı olarak hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Acarlar, F. (2013). Kaynaştırma modeli ve özel gereksinimli küçük çocukların özellikleri. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Okul Öncesinde Kaynaştırma* (s. 21-73). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ağgül Yalçın, F. & Yalçın, M. (2018). Okul öncesi eğitimin sorunlarıyla ilgili görüşleri: Ağrı ili örneği. *İlköğretim Online*, 17(1), 367-283.
- Akçamete, A. G., Kargın, T., Batu, S. & Uysal, A. (2009). Özel gereksinimi olan çocuklar, özel gereksinimi olan öğrencilerin yerleştirilmesi ve BEP, günümüz sınıflarına engelli çocukların katılımını destekleme. A. G. Akçamete (Ed.). *Özel Eğitim* (s. 29-139). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akkaya, S. & Güçlü, M. O. (2018). Okul öncesi eğitim dönemi kaynaştırma eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 628-634.
- Akman, B., Mercan Uzun, E. & Yazıcı, D. N. (2018). Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik görüşlerinin karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14(1), 96-114.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (7. baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aydın, D. & Sapsağlam, Ö. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki kaynaştırma uygulamalarının

- incelenmesi. *EJERCongress 2019 Bildiri Kitabı*, 278-287.
- Bakkaloğlu, H., Altındağ Kumaş, Ö. & Aykaç, P. N. (2017). Okul öncesi kaynaştırma sınıflarının niteliğini öğretmenler ve bağımsız gözlemciler nasıl değerlendiriyorlar? *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 229-249.
- Bakkaloğlu, H., Sucuoğlu, N. B. & Yılmaz, B. (2019). Okul öncesi kaynaştırma sınıflarının kalitesi: yordayıcı değişkenler. *Eğitim ve Bilim*, 44 (199), 223-238.
- Batu, S. & Kırcaali-İftar, G. (2006). *Kaynaştırma* (2. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Beattie, J., Jordan L. & Algozzine, B. (2006). *Making inclusion work effective practices for all teachers*. California: Corwin Press.
- Bozarslan, B. & Batu, E. S. (2014). Özel anaokullarında çalışan eğitimcilerin okulöncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 86-108.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cook, R. E., Tessier A. & Klein, M. D. (1992). *Adapting early childhood curricula for children with special needs* (3. baskı). New Jersey: Macmillan Publishing Company.
- Çerezci, Ö. (2015). *Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan kaynaştırma eğitimi uygulamalarının kaynaştırma kriterleri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çolak, A. & Özaydın, L. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve "okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi hizmet içi eğitim programı"na ilişkin görüşleri. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 189-226.
- Demiriz, S., Karadağ, A. & Ulutaş, İ. (2003). *Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim ortamı ve donanım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dikici Sığırtaç, A., Hoş, G. & Abbak, B. S. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik kullandıkları çözüm yolları ve önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 12(4), 205-223.
- Ergin, E. (2016). *Kaynaştırma uygulamaları yürütülen okul öncesi sınıflarda sınıf içi geçişlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Gezer, M. S. (2017). *Sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik rol algılarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gök, G. & Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri, *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3, 66-87.
- Gür, P. (2018). Kaynaştırma öğrencisi olan sınıf öğretmenlerinin öğretimsel uygulama ve değerlendirmeye ilişkin yaptıklarının belirlenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Güven, E. & Tufan, E. (2010). Kaynaştırma sınıflarında işbirlikli öğrenme yöntemi ile müzik dersleri. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 557-573.
- Harrower, J. K. (1999). Educational inclusion of children with severe disabilities. *Journal of Positive Behaviour Interventions*, 1, 215-230.
- Kale, M., Dikici Sığırtmaç, A., Nur, İ. & Abbak, B. S. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1, 35-45.
- Kargın, T., Güldenoğlu, B. & Şahin, F. (2010). Genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciler için yapılması gereken uyarlamalara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10, 2431-2464.
- Kargın, T. (2013). Okul öncesinde performans değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim planlarının hazırlanması. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Okul Öncesinde Kaynaştırma* (s. 77 – 189). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4, 391-415.
- Küçük Doğaroğlu, S. S. & Bapoğlu Dümenci, S. (2015). Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ve erken müdahale hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 460-473.
- Lewis, R. B. & Doorlag, H. D. (2006). *Teaching special students in general education classrooms* (7. baskı). New Jersey: Pearson.
- MEB (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

- MEB (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, KHK/573, Resmi Gazete. 30471: 7 Temmuz 2018.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel.
- Metin, N. (2018). Okul öncesi kaynaştırma sınıfında öğretmen. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 428-439.
- Olçay Gül, S. & Vuran, S. (2015). Normal sınıflara devam eden özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Education and Science*, 40, 169-195.
- Orhan, M. (2010). *Okulöncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Önder, M. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin zihin engelli kaynaştırma öğrencileri için sınıf içinde yaptıkları öğretimsel uyarlamaların belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özdemir, H. (2010). *Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Özden, M. & Saban, A. (2017). Nitel araştırmalarda paradigma ve teorik temeller. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.). *Eğitimde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. baskı). (s.1-29). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özen, A., Ergenekon, Y., Ülke Kürkcüoğlu, B.Ü. & Genç, D. (2013). Kaynaştırma öğrencisi olan okulöncesi öğretmenlerinin sınıflarında yaptıkları öğretim uygulamalarının belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 153-166.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (3. baskıdan Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Sandall S. R. & Schwartz, I. S. (2014). *Özel gereksinimli okul öncesi çocukların öğretiminde temel yapı taşları* (2. baskıdan Çev. H. Bakkaloğlu). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, N., Alptekin, S. & Bıçak, B. (2018). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde öz-yeterlik algıları ve hizmetiçi eğitim gereksinimleri: Bir karma yöntem çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 2270-2297.
- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., İşçen Karasu, F., Demir, Ş. & Akalın, S. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin bilgi düzeyleri. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14, 1469-1495.

- Taylor, R. L. Smiley L.R. & Richards, S. B. (2009). *Exceptional students preparing teachers for the 21st century*. Boston: McGraw Hill Higher Education.
- Tekin-İftar, E. & Kırcaali-İftar, G. (2006). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Temiz, Z. & Parlak-Rakap, A. (2018). Uyarlama çalışmaları ile kaynaştırma için hazırlanmak. *İlköğretim Online*, 17, 1738-1750.
- Tufan, M. & Yıldırım, Y. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education CIJE*, 2, 1-13.
- Tuş, Ö. & Çifci Tekinarslan, İ. (2013). Okul öncesinde kaynaştırma eğitimine devam eden özel gereksinimli çocukların karşılaştıkları güçlüklerin annelerin görüşlerine göre belirlenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 151-165.
- Uslu, Y. & Çoruhlu, E. (2012). *Kaynaştırma eğitiminde öğretimsel düzenlemeler*. Ankara: Epemat Matbaacılık.
- Vural, M. & Yıkılmış A. (2008). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 141-159.
- Yıkılmış, A., Aktaş B., Karabulut, A. H. & Terzioğlu, N. K. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin yeterliliklerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 1841-1860.
- Yılmaz, B. & Karasu, N., 2014. *Sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerinin yaptıkları öğretimsel uyarlamaların belirlenmesi*, Uluslararası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi'nde sunulan bildiri. Antalya
- Yılmaz, B. & Karasu, N. (2018). Okul öncesi kaynaştırmada kalite: kapsam ve değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19 (1), 181-198.
- Yılmaz, E. & Batu, S. (2016). Farklı branştan ilköğretim öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17, 247-268.
- Ysseldyke, J. & Algozzine B. (2006). *Effective assessment for students with special needs a practical guide for every teacher*. California: Corwin Press.

Yücesoy Özkan, Ş. (2013). Okul öncesi sınıflarında sınıf yönetimi ve problem davranışların kontrolü. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Okul Öncesinde Kaynaştırma* (s. 193-213). Ankara: Kök Yayıncılık.

Westwood, P. (2001). Differentiation' as a strategy for inclusive classroom practice: Some difficulties identified. *Australian Journal of Learning Difficulties*, 6, 5-11.